

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 327(477)

DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.58.285716>

Поліщук Ігор Олексійович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри соціології та політології, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: pursol@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-6864-4425

Панков Владислав Васильович, курсант Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: vladpankov2000@gmail.com

ГЕОПОЛІТИЧНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Проаналізовано особливості змін геополітичного становища України з початку окупації українських земель з боку РФ і до теперішнього часу. Висвітлено причини й обставини поступової втрати переваг геополітичного положення й посередницьких функцій України у відносинах між Європою та Росією, які очікувалися на початку Незалежності та у період Помаранчевої революції 2004 р.

Ключові слова: Україна, геополітика, Європа, інтеграція, НАТО.

Постановка проблеми. Україна 24 лютого 2022 р. потрапила у новий період власної та світової історії, перетворившись з другорозрядної пострадянської держави в провідний суб'єкт світової політики. Сталося це завдяки героїчному опору українського народу російській агресії. Своїм прикладом боротьби за незалежність і волю Україна започаткувала яскравий процес усвідомлення іншими країнами світу значущості захисту справедливості, демократії й свободи, гуманістичних пріоритетів розвитку людства, актуалізувала сприйняття світовою спільнотою традиційних цінностей євроатлантичної цивілізації. Український опір стимулював оновлення існуючих і створення нових альянсів та інститутів, вплинув на корегування партнерських

відносин міждержавних пріоритетів, міру прийнятності компромісів тощо. Зі становленням України як незалежної держави в 1991 р. розпочалася дискусія про переваги нашого геополітичного положення, які б посилили вагомість нашої держави на міжнародній арені, насамперед у Європі, та могли б вплинути на стратегічні пріоритети та інтереси глобальних світових гравців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням геополітичних питань з різних сторін наразі опікуються багато іноземних і вітчизняних учених. Так, відомий український геополітик професор В. О. Дергачов пропонує, зокрема, геополітичну теорію Великих багатомірних просторів, аналізує геополітичний код України, надає геополітичні прогнози тощо [1]. Ю. І. Шмаленко розглядає сутність геополітичних учень українських дослідників і геостратегію Української держави [2]. О. В. Дашевська розкриває геополітичний статус держави [3].

В. А. Булгаков визначає концептуальні засади геополітичних пріоритетів України [4]. А. С. Гальчинський показує місце України на перехресті геополітичних інтересів провідних світових гравців [5]. М. Русанова здійснює критичний аналіз класичної геополітики як джерела створення імперій [6]. А. Ставицький показує вплив сучасних геополітичних викликів на економічну безпеку держави [7]. У той же час відкритим залишається питання геополітичної ролі України, геостратегічної концепції нашої держави для визначення нашого геополітичного майбутнього.

Формулювання цілей. Мета статті полягає в тому, щоб визначити нове геополітичне позиціонування України в післявоєнний період та її роль у Європейському Союзі, вивчити системні виклики, які зумовлюють глобальні трансформації в міжнародних відносинах.

Виклад основного матеріалу. Для адекватного розуміння геополітичної ролі України варто пригадати історичний контекст виникнення нашої держави. У цьому зв'язку варто підкреслити, що сучасна Українська держава є прямою спадкоємицею Київської Русі (IX–XIII ст.). Київська Русь була заснована варязькими князями Рюриковичами, які об'єднали у IX ст. в єдиній державі два найвеличніших тогочасних міста: Новгород на півночі та Київ на півдні. Ця середньовікова держава до нищівної для неї татарської навали 1240 р. була наймогутнішою та за своїми параметрами найкрупнішою державою Європи. Це важливо підкреслити, визначаючи історичну місію України. Фактично в XIII ст. та сьогодні Україна виконує роль форпосту європейської цивілізації, яка захистила її від руйнування з боку варварів зі сходу.

Україна представляє з себе своєрідне географічне та торгово-економічне перехрестя між Європою та Азією.

Уславлений американський політолог Зб. Бжезінський неодноразово наголошував на важливості України для становлення нового світового

політичного порядку, що почав формуватися після розпаду СРСР. Учений зазначав: «Україна – ця нова і дуже важлива клітинка на євразійській шахівниці. Без України Росія перестала бути євразійською імперією. Росія без України може й далі домагатися імперського статусу, але в разі успіху цих домагань вона стане переважно азійською імперською державою. Якщо Україна... стане частиною Центральної Європи, то їй доведеться повною мірою брати участь у зв'язках Центральної Європи з НАТО та Європейським Союзом»[8].

Модерний політичний процес ґрунтується на геополітичних інтересах, які сьогодні стають важливими факторами, що детермінують характер міждержавних відносин. Взаємодія між країнами натеper викликана необхідністю вирішенням проблем територіального й ресурсного розвитку. Слід наголошувати, що розроблення ефективної геополітичної стратегії можливе лише за об'ємного, всебічного бачення світу, постійного вивчення сучасних тенденцій, відмови від імпульсивних і непродуманих рішень. Зиск для Української держави та для нашого народу має визначати наші геополітичні інтереси.

Патріотизм, прагматизм і професіоналізм мають стати ключовими принципами при виробленні геополітичної стратегії України. Необхідно дотримуватися формули не просто «геополітичні інтереси», а «національні геополітичні інтереси» України, адже це підкреслює взаємозв'язок зовнішньої політики з внутрішньою політикою та їх головну мету – всебічне забезпечення прогресивного самобутнього розвитку українського народу. Це передбачає збереження й захист системи традиційних національних цінностей, заперечення яких ставить під питання саме існування нашого народу. Серед першочергових національних геополітичних інтересів України на сучасному етапі слід назвати: відбиття військової агресії Російської Федерації, відновлення миру, запобігання війн, гарантування зовнішнього та внутрішнього суверенітету, державної й територіальної цілісності, створення сучасної ефективної системи оборони й національної безпеки, налагодження постійних взаємокорисних зав'язків з ключовими міжнародними стратегічними партнерами: США, Великобританією, Канадою, Польщею, Німеччиною та іншими.

Задля успішного просування України в ЄС мають бути залучені провідні іноземні експерти. Тим самим буде продемонстроване вміння залучати зовнішні ресурси, адже інтелектуальний, креативний чинник є одним із найважливіших видів ресурсів. Саме ці фахівці у співпраці з вітчизняними спеціалістами мають розробити та пролобіювати майбутній «план Маршала» для України.

Сектор національної безпеки України має бути реформований згідно із стандартами НАТО. У цьому зв'язку цілком закономірно виглядало б надання Україні членства в НАТО. Важливим спонукальним фактором для

реформування безпекового й економічного секторів України стане надання їй повноправного членства в Європейському Союзі.

Більшість буферних держав має стратегічно важливі комунікаційно-транспортні артерії, які потрібні також і країнам-сусідам. У більшості випадків ці країни характеризуються строкатим релігійним та етнічним складом населення, що стримує формування сильної та згуртованої держави, здатної будь-кому загрозувати. У цьому випадку стан буферності сприяє стабільності та *status quo* [9, p.12].

На думку багатьох аналітиків, буферна держава у випадку загострення конфлікту між ворожими країнами, особливо коли він переростає в форму відкритого збройного протистояння, доволі часто стає першою жертвою сильнішого сусіда. Н. Спикмен зауважував, що головна властивість буферної держави полягає в територіальному відгородженні й послабленні антагонізму ворожих сторін, оскільки буферна держава надає визначений ступінь безпеки всім сторонам, створюючи нейтральну зону й стабілізуючи мирну ситуацію завдяки тимчасовому розмежуванню потенційних учасників конфлікту [10, p.410].

Важливим є питання можливої еволюції буферної держави. Доволі промовистим прикладом такої трансформації були держави Центрально-Східної та Південно-Східної Європи після Другої світової війни, які в переважній більшості були членами Варшавського договору чи Ради економічної взаємодопомоги [11, p.89]. Це не завадило їм згодом вступити до ЄС та НАТО.

Уже з перших днів вторгнення російських військ на територію України, низка розвинутих країн почала надавати велику фінансову допомогу. Одними з таких країн були Велика Британія, США, Японія, Канада. Крім того, саме пересічні українці змогли відчутти допомогу країн-сусідів – держав Балтії та Польщі. Україні надавали гуманітарну, фінансову й воєнну допомогу, розміри якої неможливо було уявити до початку війни. Наприклад, у перші три місяці війни (лютий-квітень 2022 р.) Україна отримала від США фінансову й гуманітарну допомогу на загальну суму 10,3 млрд. євро, а ЄС – 12,8 млрд. євро [12].

Сьогодні варто розуміти, що відродження України й досягнення нею гідного місця в сучасному світі стає можливим лише за умови зосередження головних зусиль задля реалізації стратегічної мети – перетворення нашої країни на міцну унітарну державу, що стане регіональним лідером в Європі, який буде спроможним гарантувати високий соціальний рівень життя та безпеку для своїх громадян.

Саме на цьому, а не на штучному й примарному виборі між Сходом та Заходом необхідно будувати національну об'єднувальну ідею для сучасного

українського соціуму. Усі інші проекти, доктрини чи ідеї можуть тільки призвести до розколу й розвалу України, про що неодноразово свідчили численні приклади з нашої національної української історії.

Сьогодні, правду кажучи, Україна отримала черговий (можливо й останній) шанс у власній історії, яким має скористатись на користь своєї держави лише на базі наведених вище засадничих підходів. Зважаючи на реалії сучасної ситуації, необхідні кроки мають бути наступними.

У галузі внутрішньої політики необхідно забезпечити демократичний розвиток, стабільність і правовий порядок як базові передумови для налагодження ефективної роботи всіх владних державних інституцій, також необхідно досягти злагоди в суспільстві й впевненості всіх верств народу в перспективах поступового розвитку нашої держави. Зазначене може бути досягнуто через консенсус між усіма політичними силами України на основі засад збереження української державності й патріотизму із забезпеченням безумовного дотримання та безвиняtkової дієвості національного законодавства. Серед іншого першочергового значення набуває рішуча боротьба із сепаратизмом, корупцією, штучними спробами федералізації Української держави, політичним екстремізмом та іншими проявами антиукраїнської підривної діяльності.

Квітень 2022 р. став для України вирішальним, оскільки спочатку США надали великий пакет допомоги в розмірі 33 млрд. дол., а наприкінці місяця Конгресом США було ухвалено законопроект, згідно з яким Україна отримує від президента США заморожені в рамках санкцій активи російських олігархів. Така допомога була надана як гуманітарна та військова допомога. 9 травня 2022 р. стало не менш вирішальним: цього дня Президент США підписав Закон про ленд-ліз для України, водночас привівши його в дію [13]. Завдяки цьому закону стало можливо пришвидшення доставки сучасної зброї та іншої допомоги в Україну, оскільки значно було скорочено бюрократичні процедури.

Війна прискорила рух України до Європейського Союзу. Так, 23 червня 2022 р. Україні надали статус країни-кандидата на входження до ЄС [14].

Війна в Україні стала значним випробуванням не тільки для самої країни, але й для європейських країн та інститутів [15]. Ці події призвели до нових викликів у європейській свідомості та необхідності оновлювати світову систему безпеки, розподіляти працю на міжнародному рівні, створення глобальних енергетичних поставок та ланцюгів доданої вартості, щоб в майбутньому людство могло співіснувати в мирі [16].

Поки зарано говорити про завершення російської агресії й повномасштабної війни проти України, але необхідно зауважити, що ці дії призвели до значних трансформації не тільки в економіці самої України, але й у європейській економіці [17]. Геополітичне позиціонування України за нових умов – це фор-

пост західної демократичної цивілізації, який захищає її від автократичної експансії зі сходу. У післявоєнний період Україна «приречена» ввійти як повноправний член в Європейський Союз та стати важливим елементом європейської колективної безпеки.

Висновки. Таким чином, вивчення проблеми сучасного геополітичного позиціонування України змушує нас зробити наступні висновки й рекомендації.

По-перше, агресивна війна путінської росії проти України, порушення нею засад міжнародного права, її зневага до миролюбних закликів інших держав остаточно показали імперську, загарбницьку сутність сучасної рф.

По-друге, сучасні міжнародні конфлікти є гібридними, у них застосовуються нетрадиційні види зброї: агресивна пропаганда, політична корупція, енергоресурси, а також продовольство.

По-третє, Україна має будь за що уникати для себе ролі «буферної держави», адже в разі загострення конфлікту між певними сусідніми країнами-антагоністами, передусім коли він переростає в форму відкритого збройного протистояння й великої війни, саме буферна держава часто-густо стає першою жертвою агресії з боку сильнішого сусіда.

По-четверте, за нових умов геополітичне позиціонування України має бути таким: це крайній кордон, форпост демократичної західної цивілізації, який захищає її від автократичної загрози й експансії зі сходу, з боку російської федерації та потенційно Китайської Народної Республіки. Після перемоги над фашистською росією Україна має реальну перспективу стати повноправним та повноцінним членом Європейського Союзу та перетворитися на важливий складовий елемент загальної європейської колективної безпеки.

По-п'яте, задля істотного посилення своєї геополітичної суб'єктності Україна має здійснити комплекс реформ серед яких: завершення реформи української армії з метою її перетворення на структуру зі стандартами НАТО, створення нових інститутів національної безпеки з метою рішучої протидії будь-яким проявам сепаратизму й штучним спробам федералізації Української держави, оптимізація роботи антикорупційного сектору з метою подолання найгірших форм корупції як загрози національній безпеці України, завершення політичної й адміністративної реформ з метою переходу до парламентської республіки, у якій буде подоланий існуючий натепер дуалізм, дисфункціональність і невипрадане дублювання поановажень у державній владі України тощо.

По-шосте, відродження України як сучасної демократичної держави й досягнення нею гідного місця в сучасному світі стає можливим лише за умови зосередження головних зусиль задля реалізації головної стратегічної мети – перетворення нашої країни на міцну унітарну державу, що стане регіональним

лідером в Європі, який буде спроможний гарантувати високий соціальний рівень життя та безпеку своїм громадянам.

По-сьоме, завдяки тому, що український народ продемонстрував усьому світу, що він має спроможність захищати свою Батьківщину та євроатлантичну цивілізацію, він дедалі більше впливатиме на формування оновленої Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Геополитический словарь-справочник профессора Дергачева. Второе издание. Киев: КНТ, 2009. 247 с.
2. Шмаленко Ю. І. Геополітичні пріоритети України в сучасному світі. Одеса: ОНУ, 2015. 86 с.
3. Дашевська О. В. Геополітичний статус держави: сутність, фактори та функції. *Грані*. 2015. №9. С. 33–37.
4. Булгаков В. А. Концептуальні засади визначення геополітичних пріоритетів України : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ: КНУ, 2002. 18 с.
5. Гальчинський А. С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів. Київ: Знання України, 2002. 180 с.
6. Русанова М. Класична геополітика як наука, що сприяє створенню імперій: критичний зсув у дослідницькій парадигмі геополітики. *Гілея*. 2013. Вип. 74. С. 400–402.
7. Ставицький А. Вплив сучасних геополітичних викликів на економічну безпеку держави. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. №4 (199). С. 45–55.
8. Бжезінський З. Велика шахівниця. 1997. URL: <http://westukr.itgo.com/shah.html>. (дата звернення: 17.06.2023).
9. Bieleń S. Państwa buforowe w stosunkach międzynarodowych. *Stosunki międzynarodowe*. 1995. Т. 17. S. 9–19.
10. Spykman N. J. Geographic Objectives in Foreign Policy. *The American Political Science Review*. 1939. Т. 32. P. 403–429.
11. Knudsen O. F. Eastern Europe: The Buffer of Cordon Sanitaire. *Buffer States in World Politics*. 1986. Boulder. P. 87–109.
12. У Німеччині заявили про порівняні з американськими обсяги допомоги ЄС Україні. URL: <https://www.dw.com/uk> (дата звернення: 18.06.2023).
13. Biden signs bill reviving WWII lend-lease program for Ukraine. URL: <https://www.axios.com/2022/05/09/biden-signslend-lease-act-ukraine> (дата звернення: 19.06.2023).
14. Україна отримала статус кандидата на вступ до Євросоюзу. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3513191-ukraina-otrimala-status-kandidata-na-vstup-do-evrosouzu.html> (дата звернення: 21.06.2023).

15. Zampano G. EU attempts united response to Ukraine crisis as global shock looms. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/euattempts-united-response-to-ukraine-crisis-as-global-shock-looms/2582978>. 2022 (дата звернення: 19.06.2023).
16. Conerly B. Long-Term Economic Effects Of The Ukraine War. URL: <https://www.forbes.com/sites/billconerly/2022/03/30/long-term-economic-effects-of-the-ukraine-war/?sh=11e49b1510fa>. 2022 (дата звернення: 23.06.2023).
17. Cohen R. S. Europe after the Ukraine War. URL: <https://www.rand.org/blog/2022/03/europe-after-the-ukraine-war.html>. 2022 (дата звернення: 23.06.2023).

REFERENCES

1. Geopoliticheskiy slovar' – spravochnik professora Dergacheva [Geopolitical dictionary-reference book of Professor Dergachev]. Vtoroye izdaniye. Kiyev: KNT, 2009 [in Russian].
2. Shmalenko, Yu.I. (2002). Heopolitychni priorytety Ukrainy v suchasnomu sviti: *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
3. Dashevskaya, O. V. (2015). Heopolitychnyi status derzhavy: sutnist, faktory ta funktsii. *Hrani – Facets*, 9 (125), 33–37 [in Ukrainian].
4. Bulhakov, V. A. (2002). Kontseptualni zasady vyznachennia heopolitychnykh priorytetiv Ukrainy: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Halchynskiy, A. S. (2002). Ukraina – na perekhresti heopolitychnykh interesiv. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
6. Rusanova, M. (2013). Klasychna heopolityka yak nauka, shcho spryiaie stvorenniu imperii: krytychni zsumy u doslidnytskyi paradyhmi heopolityky. *Hileia – Gilea, Issue 74*, 400–402 [in Ukrainian].
7. Stavitskiy, A. (2018). Vplyv suchasnykh heopolitychnykh vyklykiv na ekonomichnu bezpeku derzhavy. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 4 (199), 45–55 [in Ukrainian].
8. Bzhezinc'kyi, Z. (1997). Velyka shaxivnytsya. URL: <http://westukr.itgo.com/shah.html> [in Ukrainian].
9. Bieleń, S. (1995). Państwa buforowe w stosunkach międzynarodowych. *Stosunki międzynarodowe*, 17, 9–19 [in Poland].
10. Spykman, N. J. (1939). Geographic Objectives in Foreign Policy. *The American Political Science Review*, 32, 403–429.
11. Knudsen, O. F. (1986). Eastern Europe: The Buffer of Cordon Sanitaire. *Buffer States in World Politics*. Boulder, 87–109.
12. U Nimechchyni zayavyly pro porivnyani z amerykans'kymy obsyahy dopomohy YES Ukrayini. URL : <https://www.dw.com/uk> [in Ukrainian].
13. Biden signs bill reviving WWII lend-lease program for Ukraine. URL: <https://www.axios.com/2022/05/09/biden-signslend-lease-act-ukraine>.
14. Ukrayina otrymala status kandydata na vstup do Yevrosoyuzu. Ukrinform. Mul'tymediyna platforma inomovlennya Ukrayiny (2022). URL: <https://>

www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3513191-ukraina-otrimala-status-kandidata-na-vstup-do-evrosouzu.html [in Ukrainian].

15. Zampano, G. (2022). EU attempts united response to Ukraine crisis as global shock looms. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/euattempts-united-response-to-ukraine-crisis-as-global-shock-looms/2582978> .
16. Conerly, B. (2022). Long-Term Economic Effects Of The Ukraine War. URL: <https://www.forbes.com/sites/billconerly/2022/03/30/long-term-economic-effects-of-the-ukraine-war/?sh=11e49b1510fa>. 2022 (дата звернення: 23.06.2023).
17. Cohen, R. S. (2022). Europe after the Ukraine War. URL: <https://www.rand.org/blog/2022/03/europe-after-the-ukraine-war.html> .

Polishchuk Ihor Olexiyovych, Doctor of Political Sciences, Professor, Professor of Sociology and Political Science Department, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

Pankov Vladyslav Vasyliovych, cadet of the Institute for training legal personnel for the Security Service of Ukraine, Yaroslav the Wise National University of Law, Kharkiv, Ukraine

GEOPOLITICAL POSITION OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF MODERN INTERNATIONAL RELATIONS

The peculiarities of changes in the geopolitical situation of Ukraine from the beginning of the occupation of Ukrainian lands by the Russian Federation to the present time are analyzed. The reasons and causes of the initial loss of the geopolitical position and progressive functions of Ukraine in the relationship between Europe and RF, which were expected at the beginning of independence and during the Orange Revolution of 2004, were revealed. It is noted that on the eve of the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, our country acquired signs of a buffet famine.

Keywords: Ukraine, geopolitica, Europe, integration, NATO.

